

1967-ben a lakiteleki zöldoltásos törzstáblák — azok is az intézethez tartoznak — átlagosan 60 ezer forint tiszta hasznot hoztak. Ha azt vesszük, hogy egy hektár csemegeszőlő eltelepítése és a termőrefordulásig való felnevelése százezer forintba kerül, a gazdasági befektetés igen hamar — a mezőgazdaságban szokatlan gyorsasággal — térül meg.

*

NÉHÁNY évvel ezelőtti adat: Magyarország az egy főre jutó évi átlagos szőlőfogyasztás 8 kiló. Hogy ebből mennyi a kimondottan „csemege”, kideríthetetlen, úgyszintén az is, hogy az említett mennyiségből milyen arányban részesedik a nem mezőgazdaságból élő lakosság.

Egy dolog bizonyos: a 8 kiló kevés, nagyon kevés...

Ha az elmúlt években meghonosodott gyors szaporítási módszereket már egy évtizeddel korábban alkalmazták volna — és ehhez akkor is csak a megfelelő állami támogatás hiányzott! —, már nem itt tartanánk. Hanem a személyenkénti 20—30 kilós fogyasztásnál. És exportra is több jutna. Sokkal több.

Bizonyosnak látszik, hogy 5—6 éven belül sikerül behozni a kését. De, különösen ami az export lehetőségeit illeti, máris a 24. órában vagyunk. Az európai piacokon öldöklő verseny folyik az elsőbbségért. Hányszor megfigyeltük a korábbi őszykón is már, hogy az E5-ös műúton egymás után robognak a bolgár kamionok Nyugat-Európa felé. Ha nekik megéri olyan távolságból... — sőhajtunk fel ilyenkor.

A szakember megnyugtat: a bolgárok egyedül a késői érésű Afuz Ali-ból okozhatnak dömpinget. (Akkorát, hogy még az itthoni ellátás zökkenőin is átsegíthet.) Viszont a koraiakból mi tartjuk az elsőbbséget.

Csak legyen belőlük minél több!

Talán lesz. 1962-ben Bács-Kiskun megye gazdaságaiban mindössze 800 hold csemegeszőlő volt. Annak is a fele Saszla, a többi Mathiász, esetleg Kocsis fajtái.

A nagy telepítések idején, amely tartott 1965-ig, bizony kevés gazdaság gondolt a csemegeszőlőre. A pillanatnyi igények és lehetőségek inkább kedveztek a borszőlőnek.

Most már fordított a helyzet; azaz kezd kialakulni az egészséges arány. Az 1970-ig szőlő szőlőtelepítési program a homok újabb 19 ezer holdját hódítja meg az igényes kultúra, de zömmel már a csemegefajták számára. A Kocsis Ir-

má-ból — amelyből tíz évvel ezelőtt még csak 600 tőke volt — máris kétezer holdat ültettek be a nagyüzemek.

De már a Kocsis Irmá-nál is vannak alkalmasabb fajták.

Katonatelepen 22 fajtából alakították ki a július végétől október végéig húzó-dó érési láncolatot. Kezdődik a Csaba Gyöngyével és zárul az Afuz Ali-val.

Igaz, egyes fajták fölött a korszerűsödő igények hamar megkongatják a vészharangot. De a nemesítők nyilván ezután sem ülnek a babéraikon.

Az említett érési lánc bő három-hónapot jelent. Ez az időszak, a hűtőtárolók sorozatos felépítésével, legalábbis a kétszeresére növelhető. Ez a gazdaságnak és a fogyasztónak közös érdeke. Az elmúlt télen is több gazdaság horribilis hasznot húzott abból, hogy a savanyú, jellegtelen Sárfehért tavasszal „dobta” piacra, kilónként húsz-egynéhány forintért.

Katonatelepen csendes szorgalommal folyik az újfajta hódítás előkészítése. S a napstűtés áradó csendjében mintha felhangzana az ősi dal kezdő sora: *Érik a szőlő, hajlik a vessző...*

Nem mindegy, hogy merre, s milyen teherrel hajlik.

Mi rejtőzik a csemegeszőlő zamatában? A költői megfogalmazás alól a szakember sem tudja kivonni magát, amikor ezt modja: A bogyókba zárt napfény.

Fogjuk fel ezt a napfényt, ne hagyjuk veszendőbe menni! Fogjuk fel a szőlőbogyók billióinak prizmjával.

HATVANI DÁNIEL

A TRITICALE ÉS A MAG NÉLKÜLI GÖRÜGDINNYE BÜLCSŐHELYÉN

Ahogyán másnak a szobájában virágok, kaktuszok díszlenek, úgy sorjáznak dr. Kiss Árpád könyvszekrénye tetején az aranybarna és mézszőke, telt, tömör kalászkok. Szébb és sokatmondóbb ékessége nem is lehetne ennek az irodának — Kecskeméten, a Duna—Tisza Közi Mezőgazdasági Kísérleti Intézet székházában, amelynek helyettes igazgatója a kutató. Hiszen neve, tudományos munkássága révén, elválaszthatatlan a gabonától, közelebbről pedig a triticales-től, amelynek „életrajzában” a legfontosabb kutatási eredmények éppen az ő tevékenységéhez fűződnek.

— A triticales: a búza és a rozs hibridizációjából létrehozott „öszvér-gabona”, amelynek kalásza mindkét növény legelőnyösebb, legértékesebb tulajdon-

ságait egyesítik. A latin nyelvű tudományos meghatározás mindenesetre jobban cseng, dallamosabb, mint ha a rossz emlékeket ébresztő, furcsa hangzású „burozsz”-ra kereszteltük volna — így mutatja be „gyermekét” a nemesítő.

Pár év múlva egyébként a tudományos világ bizvást megünnepelhetné a triticales centenáriumát. Wilson angol botanikus tekinthető ugyanis az e növényvel kapcsolatos kutatások úttörőjének, aki már a múlt század hetvenes éveiben elsőként állított elő — ugyan még meddő — búza-rozs hibrideket. Őt a német Rimpau követte, aki Wilson után két évtizeddel már gyengén termékeny triticalet hozott létre. Ez azonban — jóformán a véletlen műve volt. Hiszen a két kalászosfajta örökletes anyagát hordozó új növény valódi jelentőségére csak fél évszázad múltán a svéd Müntzing döbönt rá.

E rövid tudománytörténeti áttekintés után térjünk azonban vissza dr. Kiss Árpádhoz, aki munkatársai segítségével kis híján immár két évtizede foglalkozik ennek a hatalmas népgazdasági jelentőségű növénynek a kinemesítésével és nagyüzemi elterjesztésével.

— Munkám kezdetén csupán genetikai jellegű tevékenységet folytattam — így vall erről —, csak később láttam meg a nemesítésben rejlő óriási gyakorlati lehetőséget. Ehhez a felismeréshez, a téma teljes kibontásához az indítást már itt, a Kossuth-díjas dr. Mészöly Gyula vezette intézetben kaptam. Végül, elmélyedve a kutatómunkában, látva a megye sajátos gondjait, a még szorgosabb tevékenységhez szinte szárnyakat adott a homoki takarmánytermesztés problémáinak alapos megismerése.

— Munkásságának melyek azok az állomásai, amelyek korszakot jelentenek a triticales történetében?

— Az első nagy pillanatot az 1961-es év hozta, amikor kinemesítettük az azóta már köztermesztésbe került, nagy termőképességű 30-as számú hibridet. Volt olyan kalásznunk, amelyen nyolcvan szemet is találtunk! Két évre rá sikerült létrehozni az örökletesen szép szemtípusú, s amannál jóval termőképebb újabb két törzset. Ma már mindkettőt nagyüzemi gazdaságok szaporítják, tehát a köztermesztés gyakorlati céljait szolgálják. A harmadik állomás az elmúlt év volt, amikor is a szárhosszúságot sikerült 80—100 centiméterre csökkenteni. Ezzel lényegében megteremtettük az alapját annak, hogy a legjobb minőségű talajokon is biztosítsuk a legmagasabb szemhozamot.

Dús, tömött kalász, rövid szár: ezt tűzte célul a nemesítő gárda. S ez utóbbi igen jelentős követelmény, hiszen az alacsony szár jóval több szemet bír el anélkül, hogy elfeküdne. A másik, nem kevésbé „súlyponti” tennivaló pedig az volt: erre a törpe szárra legalább nyolcvan-száz szemet nemesíteni.

Az első, immár termékeny hibrid vetőmagot 1962-ben a kecskeméti Aranykalász Tsz-nek adta az intézet. A gyakorlati termesztésnek ez az úttörő közös gazdasága ma már 300 holdon neveli mintaszerűen — egyrészt vetőmagnak, a terület kétharmadán pedig abrak- és silótakarmánynak — a triticalet.

— Többet terem, nagyobb fehérjetartalmú, mint az őszi árpa — ez Kósa Antal tsz-elnök véleménye. — Nemsokára ez lesz a homokterületek abraktakarmánya. A zöldtakarmány-futószalagot a rozs után például tíz — sőt, az újabb hibridekkel huszonöt — napig is szét lehet húzni. Zöldhozama egyébként némely évben a rozst is meghaladja.

Napjainkban ötezer mázsára rúg a triticaletből az országos vetőmag igény. Idén az ország különböző részein mintegy nyolcezer holdon termesztik. Az érdeklődés Bécs-Kiskun és Csongrád megyében a legnagyobb iránta. Így mások közt Cs. Farkas Lajos, a ruzsai Népszabadság Tsz főagronómus, valamint a csengelei Vadgerlés és a bokrosi Kossuth Tsz vezetői járnak az élen az új növény elterjesztésében.

Az intézet szakemberei évek óta rendszeresen cserélik a külföldi kutatókkal nem csupán a kísérleti tapasztalatokat, hanem — az együttműködés, a segíteni akarás kézzelfogható jelképéül — magmintákat is. Felmerül az izgalmas kérdés: mi az oka, hogy a spanyol, japán, svéd kutatók ennek ellenére sem hozták be mindeddig a magyar előnyt?

— A kísérleti munka szakadatlan ellenőrzésére, az elképzelések helyességének következetes gyakorlati bizonyítására is szükség van — magyarázza a nemesítő. — Az egyetlen helyes út megválasztása évek hosszú során át tartó folyamat. Még inkább várat magára az a pillanat, amikor a munka gyümölcsét is felmutathatjuk. A keresztezés nálunk népes, jól felkészült, összekovácsolódott kutatógárda közös feladata, s egyben, természetesen, szívügye is, a külföldi kutatók zöme viszont abban a helyzetben van, hogy a kísérletek zömét egy-maga kénytelen elvégezni...

— Mit mutatnak most már a végső gyakorlati próbák?

— A kenyérsütéshez felhasznált triticaleliszt alapján megállapították, hogy a belőle sütött kenyér íze a rozskenyéréhez hasonló, de „versenyképesebb” annál. Jó minőségű búzaliszttal keverve pedig ízletes, kellemes illatú kenyér alapanyagául szolgál.

Szükszavúak lennének azonban, ha dr. Kiss Árpádról csak mint „a triticale atyjáról” szólnánk. Mert — a *mag nélküli görögdinnye* megteremtése ugyan csak az ő nemesítő fantáziáját, kutatói hozzáértését dicséri.

— Szontágh Gusztáv így írt a múlt században: „Száz év múlva kacagni fogják mostani dinnyeművelési módunkat...” Nem kacagtuk ki, még ma sem. A természetes napjainkban is meglehetősen elmaradott, a szelekciós módszer elavult és hibás; új, korszerűbb eljárások kelleneek.

A mag nélküli dinnye — keresztezési kombinációk eredménye. A kevés magú heterózis fajtából sikerült az új fajtákat előállítani. Nem volt könnyű a nemesítési feladat, de többféle célravezető módszer ismeretében végül is sikerült. A kezdeményezés ez esetben is a kecskemétié. Ez a munka csaknem egy évtizede, 1959 tavaszán indult. Hazánkban eladdig a nagy testű dinnyefajtákat kedvelték. A kecskeméti kutatók viszont a 3—5 kilósakra törekedtek. A kísérletsorozat a világnak szinte minden tájáról begyűjtött fajtáknak vette kezdetét. Alapfajtaként a Dew Green és a jól ismert Sugar Baby szolgált. Mint a Bács megyei nemesítők mondják, egyszerű heteróziással is jó eredmény érhető el a kis gyümölcsű fajták létrehozásában. Tavaly például már két fajtájuk részeshelhetett állami elismerésben.

— Dinnye, mag nélkül? — tesszük fel a kérdést, majdhogynem magunk is támaszkodva.

— A közönséges dinnyében ötszáz-ezer mag van, a mi mag nélkülünkben pedig csak magkezdemények. A fogyasztáskor az imitt-amott fellelhető 5—15 mag aligha jelent „zavaró körülményt”... Harmonikus zamat, jó cukorszav arány jellemző még a gyümölcsre. Bemélnék, rövidesen mindenfelé elterjed és közkedvelté válik, ahol csak hívei vannak a dinnyének. Márpedig hol nincsenek?!

— Merre tart a további kutatás, melyek a közeljövő legfontosabb feladatai?

— A KGST a triticalekutatás folytatására adott megbízást. Emellett most igyekszünk kiépíteni a kapcsolatot a FAO-val, az élelmiszerügyi világszervezettel. Harc az éhezés ellen — ez a legfőbb jelszó, s e cél elérésében óriási a triticale jelentősége. Hiszen — a takar-

mányozási kihatásokat is figyelembe véve — több kenyeret, s egyúttal több húst is jelent!

S ha már eddig eljutottunk, nem mehetünk el szó nélkül a kísérleti intézet országhatáron túl is jó hírű tudományos tevékenysége mellett.

— Elsődleges feladatunk a táj kutatás — hangzik a DUTIMEKI második számú vezető emberének felvilágosítása. —; közismert fő profilunk pedig a zöldség- és gyümölcs-, továbbá a homoki növénytermesztés. Intézetünk a fő felelőse az országos paradicsomnemesítési programnak. Nem kevésbé jelentős kutatási ág a fűszerpaprika-nemesítés, amelyet a szegedi kutatók bevonásával, azokkal egyetértésben végzünk: Míg meggyenkben Kalocsa és környéke a csípősségmentes, addig Szeged a különleges zamatú csípős fűszernövény igazi házája.

JÓBA TIBOR

MŰVELTSEG

NAPIRENDE: KATONA JÓZSEF ÖSSZES MŰVEINEK KRITIKAI KIADÁSA

A *Kiskunság* legutóbbi számában Bognár András javaslatot tett Katona József összes műveinek kritikai kiadására. A hasonló javaslatoknak Kecskeméten már hosszú története van. Először Csányi János vetette fel 1840-ben a *Társalkodó*-ban, hogy az Akadémia gyűjtse össze és adja ki Katona „nyomtatásra méltó munkáit”, 1942-ben pedig a Katona József Társaság fordult hasonló céllal az Akadémiához. Köztudomású, hogy egyik terv sem sikerült. Ezúttal azonban talán nem leküzdhetetlenek az akadályok. Az Akadémia Irodalomtörténeti Intézete és a kecskeméti városi tanács között már évekkal ezelőtt elvi megegyezés jött létre a kritikai kiadás megindítására. Hogy eddig mégsem történt semmi, annak egyértelmű oka — modern kifejezéssel élve — a kapacitás hiánya, érteve ezen elsősorban nem is az anyagiakat, hanem a megfelelő szakértelemmel és munkára fordítható idővel rendelkező tudományos kutatót.

Mínthogy a kiadás munkatársaként magam is számba jöttem, gondolkoztam a problémámmal, s meg kell mondanom, keményebb diónak tartom, mint Bognár. Ismeretes, hogy Katona műveinek két olyan kiadása jelent meg eddig, amely a teljesség igényével készült: Abafi Lajosé 1880—81-ben és Solt Andoré 1959-ben. Az elsőre kár szót vesz-